

schilderen
als
empirisch onderzoek

reflecties op schilderkunst II

inhoudsopgave

de blinde **3**

het schilderij **4**

verschijningen **7**

de poort en de weg **9**

met de stroom mee **15**

take a walk through the inscape **17**

de blinde

Eigenlijk ben ik een blinde
maar door de poort die ik gevonden heb
en de weg die ik tastend volg
ga ik zien wat ik nog niet kon zien
en schilderen wat ik nog niet kon schilderen

Soms kan ik zien wat ik schilder !
Zien en schilderen vallen dan samen
de *natura naturata* de *natura naturans*
(de *geschapen natuur* en de *scheppende natuur*)
vinden elkaar dan in mij.

schilderen als empirisch onderzoek

het schilderij

Ik hou van schilderkunst, van platte beelden,
van illusies, van (h)eerlijk bedrog.
Ik hou van het spel met de werkelijkheid.
Een illusie houdt afstand (het is niet echt)
en dat vind ik prettig.
Tegelijkertijd kan een illusie indringend zijn
omdat het de mogelijkheid laat zien.
(dat het echt kán zijn.)

Wij richten ons niet naar het schilderij (de verf)
maar het schilderij (de verf) richt zich naar onze geest.
Het schilderij (Ding an Sich) hangt aan de muur
maar het beeld is in onze geest.
Het bestaat in *mijn* waarneming anders dan in die van *jou*.
We kijken naar hetzelfde schilderij
en zien toch niet hetzelfde beeld.

reflecties op schilderkunst II

Verf is voer voor de illusie
en schilderen is voer *geven* aan de illusie
en kijken *hoe* deze groeit.

De schilders die mij dierbaar zijn,
zijn illusionisten, meesters in de illusie
die het beeld vanuit het *licht* opbouwen.
Ze nodigen in het platte vlak de ruimte uit.

Schilderen begint bij de volledige afbraak
van de zichtbare wereld.
Vanuit het kunstlicht van de *imprematura* wordt
de zichtbare wereld daarna in verf weer opgebouwd.

Het verschijnen, het ontstaan van het beeld,
het nog niet af zijn, het groeien van het beeld,
geeft *leven* aan een schilderij.
Een schilderij is een stadium in de verschijning,
gedeeltelijk bevroren en gedeeltelijk stromend.

schilderen als empirisch onderzoek

Schilderen is voor mij vastleggen van het licht.

Maar het licht zelf is ongrijpbaar.

Ik schilder de contrasten in het licht (kleur en schaduw)
om het licht, door het licht en in het licht.

Het licht is de mogelijksvoorwaarde
van alle zichtbare verschijnselen.

Schilderen begint bij wat ik zelf (niet bewust) doe
en zou voor mij moeten overgaan
in wat ik bewust zélf doe.

Het bewustworden van wat ik zie én schilder.
Het verlichten van mijn eigen activiteit,
de natura naturans.

verschijningen

Ik wil het beeld vanaf de grond opbouwen
en aanwezig zijn bij het ontstaan van het beeld,
als bij de schepping van de wereld.

Ik wil niet mijn eigen beelden volgen,
maar de beelden die ik zie ontstaan (verschijningen),
stromend als water en lastig om te pakken.

Een verschijning is voor mij
tegelijkertijd het spel van verschijnen en verdwijnen,
van leven en dood.

De verschijning vasthouden en blijven kijken.
Zie ik wel één beeld?
Eigenlijk zie ik in de ruimte
altijd ambivalentie door het spel van licht en donker.

schilderen als empirisch onderzoek

Ik wil tijdens het volgen niets be-denken,
maar alleen door waar te nemen gaan *zien*

“daar ontstaat iets huisachtigs,
daar iets bergachtigs, daar staat een gestalte, ...”

Verf is een illusievormende substantie

Je kunt er iets mee maken dat er niet is.

De paradox van het schilderij

is dat de illusie bestaat én niet bestaat.

Ik hou ervan om meegenomen te worden door de verschijning

Maar toch wil ik de baas blijven over de verschijning.

Ik laat mij voor een deel leiden door het toeval, het geschenk
maar ik ben degene erop aangestuurd heeft.

Het is mij ‘overkomen’.

Vanuit deze vrijheid en verantwoordelijkheid schilder ik

Het bespioneren van het verschijnen,
de vloeibare wereld van de verbeelding.

Al schilderend *mijn beelden* eruit vissen
en de andere beelden

in de stroom weer laten verdwijnen.

de poort en de weg

Ik heb een poort gevonden.
Omdat ik deze poort ben ingegaan,
is er een weg voor mij gekomen die ik volgen wil.

De verschijning groeit vanuit de gaten,
de onbedekte en onbevleete *imprematūra*.
In de plekken die ik heb uitgespaard
gaat het beeld groeien,
want het beeld groeit vanuit het licht.
Datgene dat ik niet geschilderd heb
(het kunstlicht van de *imprematūra*),
leidt de verschijning.

schilderen als empirisch onderzoek

Ik schilder ruimte door met grijswaarden en kleuren
om het licht heen schilderen.

Ik concentreer mij daarbij op wat ik *niet* geschilderd heb,
de open plekken in het schilderij
waar de *imprematūra* nog zichtbaar is.

De kleur van de *imprematūra* is het illusionaire licht.

Met deze transparantie van de *imprematūra*
blijft het beeld ambivalent, ruimtelijk en open.

Voor maximale ruimtewerking
is het belangrijk dat de eerste streken licht doorschijnend zijn.

De verschijning begint op een *imprematūra*
monochroom geschilderd (met *rauwe Sienna*)

Er ontstaat een web van aanvankelijk dunne, lichte streken.

Al schilderend wordt dat web dichter
waarbij het contrast ruimte schept.

In dunne subtiele verfstreken met donzige randen,
zit het laagste contrast.

Juist hier ontstaat de grootste potentie aan illusionaire ruimte.

Hier is de verschijning nog etherisch en nog niet materieel.

reflecties op schilderkunst II

Het gaat om een houding van volgen,
van vasthouden aan de verschijning
door zo open en los mogelijk te schilderen
zodat er ruimte en lucht blijft in het beeld
dat al schilderend ontstaat.

Los schilderen is *vrij bewegen* met het penseel.

Wanneer ik mij concentreer op de oppervlakte van het beeld
en mijn eigen gedachten daarbij loslaat,
zie ik vanuit deze *ontspannen blik* vanzelf een beeld groeien.
Het wordt mij gegeven als een droombeeld,
maar dan met mijn ogen open.

De kleinste details zijn soms heel effectief voor de illusie.

De 'lucht' tussen de haren
van een borstelig varkensharen penseel
of de wollige randen van een vlek
met een runderhalen penseel uitgesmeerd.
Met een varkensharen penseel blijft de *imprematura*
door de penseelstreek heen schemeren
Dat geeft een zeer ruimtelijk en open effect.

schilderen als empirisch onderzoek

Met een varkensharenpenseel wordt het beeld fijnmaziger
omdat de afzonderlijke haartjes in een penseelstreek
mee gaan werken in de illusie.

Pioniersstreken moeten leidende streken zijn.
Verfstreken die het goede spoor volgen
en mij naar de verschijning brengen en daarin houden.
Vormen die al half ontstaan zijn
mogen in het beginstadium gerust weggeschilderd
(of anders geschilderd) worden.
Zolang ik het gevoel voor het verschijnen maar vasthoud.
Dát is het volgen.

Hoe kan ik zien dat ik een *juiste penseelstreek* heb gezet?
Een penseelstreek is effectief geschilderd
wanneer deze de illusie (de verschijning) dient.

Ik probeer dóór de verf te kijken naar het verschijnende beeld.
Hoe werkt een penseelstreek
in de context van het verschijnende beeld?

reflecties op schilderkunst II

Voegt deze iets aan de verschijning toe?
Versterkt het de verschijning (representeert het iets) ,
of leidt het juist van de verschijning af ?
De verschijning die door de verf schijnt,
is stralend en levend.
De verf zélf is dof en doods.

Wanneer ik de verschijning vast wil houden,
heb ik de neiging deze vast te ketenen in contouren.
Maar geschilderde omtreklijnen vernietigen
de ruimte en dus ook de verschijning.
Ontspannen kijken en losjes schilderen
is meestal vrij van dwingende omtreklijnen.

De subtiliteit van een verschijning kan gemakkelijk
door een contour overschreeuwd worden.
Om een verschijning te vangen, wil ik het laten stollen,
a.h.w. uit de stroom op het droge (het vasteland) slepen.
Met eigen interpretaties en keuzes,
laat ik de etherische beelden vaste vorm aannemen.
Het beeld wordt tenslotte gevangen in mijn referentiekader.

schilderen als empirisch onderzoek

Er zijn telkens momenten tijdens het volgen
dat ik het volgen moet onderbreken.

Bijvoorbeeld wanneer ik met het penseel
verf van mijn palet moet pakken.

Op dat moment kan ik gemakkelijk
het contact met de verschijning verliezen
omdat ik dan even afgeleid ben.

De kunst is om in de verschijning / het verschijnen /
het ontstaan van het beeld te blijven.

reflecties op schilderkunst II

met de stroom mee

Door fixatie, het bevrozen van de stroom,
mijn beelden uit de stroom van beelden vissen,
leer ik de stroom kennen.

Het is als het inpakken van water in papier.
Eigenlijk kan het niet.
Maar als je blijft proberen,
hoe absurd deze onderneming ook is,
telkens vang je wél een heel klein beetje water .
En dat kun je bekijken en laten zien.

Je kunt via de buitenwereld de binnenwereld laten zien.
En je kunt via de binnenwereld de buitenwereld laten zien.

schilderen als empirisch onderzoek

Ik geloof dat er voor mij een hoogstpersoonlijke weg is
waarop ik mijzelf tot uitdrukking kan brengen
zodat mijn binnenwereld deel gaat uitmaken
van de buitenwereld.

Illusies vormen de werkelijkheid om,
en krommen de vertrouwde, homogene ruimte
in een heterogene ruimte, een nieuwe ruimte.

Schilderen wat ik zie in de stroom van mijn verbeelding.
Met de verbeeldingskracht de zichtbare wereld ver-beelden.

Een illusie kan de trigger zijn van een metamorfose
die de vertrouwde (door mij!) begrensde wereld
weer week en vloeibaar maakt.

take a walk through the inscape

In mijn *inscapes* gaat het om de binnenruimte,
de psychologische ruimte die samenvalt
met de illusie van een zichtbare ruimte, een landschap.

Het boek van de natuur is geschreven in de taal van de ziel
*de rots, de rivier, de afgrond, de berg, de weg,
de brug, de boom, de put, de poort, enz...*

Een rots kan ons met ontzag treffen,
een afgrond met afgrijzen, een meertje met verlangen...
Het landschap is voor de ziel een boek, een verhaal
met beelden die tot diep in de ziel spreken.

schilderen als empirisch onderzoek

In mijn *inscapes* wil ik plekken (laten) zien

waar de wereld *anders* is,

aantrekkelijk en vreemd tegelijk.

Soms griezelig en onheilspellend.

Ik wil (laten) zien dat de wereld

nog altijd een verborgen kant heeft.

Deze kant van de wereld raakt steeds meer verborgen,

omdat de wereld steeds meer is blootgelegd.

Bijvoorbeeld door *Google Maps*

dat de illusie geeft van kennis en macht over de wereld.

De wereld onder 'muisbereik'.

En het werkt!

De *kaart* (het objectieve wereldbeeld)

geeft mij een machtig gevoel tegenover de wereld

omdat deze overzicht *lijkt* te geven.

Toch is deze macht over de wereld een illusie.

Inscapes zijn voor mij een uitdrukking van verbeeldingskracht,

de *natura naturans*, de zichzelf (her)scheppende natuur

die in ons is, altijd anders dan je denkt...